



# SCIENCE AND EDUCATION

ISSN 2181-0842

VOLUME 4, ISSUE 4

APRIL 2023

# SCIENCE AND EDUCATION

SCIENTIFIC JOURNAL

ISSN 2181-0842

VOLUME 4, ISSUE 4

APRIL 2023



[www.openscience.uz](http://www.openscience.uz)

**SCIENCE AND EDUCATION**  
**SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 4 ISSUE 4**

**Executive Secretary**

Tusmatova Nozima Inomovna

**Editorial board**

Z.Yaxshiyeva

*Jizzakh State Pedagogical Institute, Doctor of Chemical*

*Sciences*

S.Sangwa

*African Leadership University, Doctor of Business Administration*

S.Otakulov

*Jizzakh Polytechnic Institute, Doctor of Physical and Mathematical*

*Sciences*

M.A.S.Khasawneh

*King Khalid University, Special Education, PhD*

Sh.Akramova

*Military-technical Institute of the National Guard, Doctor of Pedagogical Sciences*

E.M.Colocassides

*College of Tourism & Hotel Management, Doctor of Science in*

*Communication*

B.Sultonov

*Namangan State University, Doctor of Technical Sciences*

Ya.L.Chernyavskaya

*Tyumen State Medical University, Candidate of Philological*

*Sciences*

A.Sidiqov

*Tashkent Institute of Chemical Technology, Doctor of Chemical Sciences*

W.B.Vidona

*Edo State University, Anatomy, PhD*

B.Kucharov

*Institute of General and Inorganic Chemistry of the Academy of Sciences, Doctor of*

*Technical Sciences*

I.Eshmetov

*Institute of General and Inorganic Chemistry of the Academy of Sciences, Doctor of*

*Technical Sciences*

M.Abdullaev

*Andijan State University, Doctor of Historical Sciences*

Z.Tojiyeva

*National University of Uzbekistan, Doctor of Geographical Sciences*

N.Jiyanova

*Tashkent Financial Institute, Candidate of Economic Sciences*

X.Qobulov

*Tashkent Financial Institute, Candidate of Economic Sciences*

A.Nabiev

*Tashkent Institute of Chemical Technology, PhD in Technical Sciences*

A.Turgunbaeva

*Namangan State University, PhD in Psychological Sciences*

B.Xaynazarov

*National University of Uzbekistan, PhD in Historical Sciences*

M.Voxidova

*Tashkent State Institute of Oriental Studies, PhD in Economics*

A.Rahmonov

*Republican Scientific-Practical Center, PhD in Pedagogical Sciences*

G.Ochilova

*Karshi Institute of Engineering and Economics, Candidate of Philosophical Sciences*

B.Omonov

*Karshi State University, PhD in Philosophical Sciences*

O.Axmedova

*Bukhara Institute of Engineering and Technology, PhD in Technical*

*Sciences*

G.Jumanazarova

*Jizzakh State Pedagogical Institute, Doctor of Philological*

*Sciences*

T.Sabirjonov

*Fergana Polytechnic Institute, Candidate of Technical Sciences*

Sh.Ismoilov

*Tashkent State Law University, Doctor of Sciences in Law*

M.Rakhimov

*Tashkent State Law University, Doctor of Philosophy in Law*

L.Rakhimkulova

*Tashkent State Law University, Doctor of Philosophy in Law*

A.Sultonov

*Jizzakh Polytechnic Institute, PhD in Economics*

B.Safarov

*Bukhara Institute of Engineering and Technology, PhD in Technical*

*Sciences*

J.M.Sasan

*PAU Excellencia Global Academy Foundation, Inc., Professional Education*

H.Toshov

*National University of Uzbekistan, PhD in Chemistry*

I.Davletov

*Urganch State University, Doctor of Physics and Mathematics*

F.Kholmurotov

*University of Social Development, PhD in Economics*

A.Mahmudova

*Samarqand State Medical University, PhD in Philosophy*

Q.Panjijev

*Tashkent State Pedagogical University, Doctor of Pedagogical Sciences*

B.Rahimov

*Bukhara Institute of Engineering and Technology, PhD in Technical Sciences*

N.Adizova

*Bukhara Institute of Engineering and Technology, PhD in Chemical Sciences*

**Mas'ul kotib**

Tusmatova Nozima Inomovna

**Tahririyat**

Z.Yaxshiyeva

*Jizzax davlat pedagogika instituti, kimyo fanlari*

*doktori*

S.Sangwa

*African Leadership University, Doctor of Business Administration*

S.Otaqulov

*Jizzax politexnika instituti, fizika-matematika fanlari*

*doktori*

M.A.S.Khasawneh

*King Khalid University, Special Education, PhD*

Sh.Akramova

*Milliy gvardiya harbiy-texnik instituti, pedagogika fanlari*

*doktori*

E.M.Colocassides

*College of Tourism & Hotel Management, Doctor of Science in Communication*

B.Sultonov

*Namangan davlat universiteti, texnika fanlari doktori*

Ya.L.Chernyavskaya

*Томский государственный медицинский университет, кандидат*

*филологических наук*

A.Sidiqov

*Toshkent kimyo-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori*

W.B.Vidona

*Edo State University, Anatomy, PhD*

B.Kucharov

*Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti,*

*texnika fanlari doktori*

I.Eshmetov

*Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti,*

*texnika fanlari doktori*

M.Abdullaev

*Andijon davlat universiteti, tarix fanlari doktori*

Z.Tojiyeva

*O'zbekiston milliy universiteti, Geografiya fanlari doktori*

N.Jiyanova

*Toshkent moliya instituti, iqtisod fanlari nomzodi*

X.Qobulov

*Toshkent moliya instituti, iqtisod fanlari nomzodi*

A.Nabiyev

*Toshkent kimyo texnologiya instituti, texnika fanlari PhD*

A.Turgunbaeva

*Namangan davlat universiteti, psixologiya fanlari PhD*

B.Xaynazarov

*O'zbekiston milliy universiteti, tarix fanlari PhD*

M.Voxidova

*Toshkent davlat sharqshunoslik instituti, iqtisodiyot fanlari PhD*

A.Rahmonov

*Respublika ilmiy-amaliy markaz, pedagogika fanlari PhD*

G.Ochilova

*Qarshi muxandislik-iqtisodiyot instituti, falsafa fanlari nomzodi*

B.Omonov

*Qarshi davlat universiteti, falsafa fanlari PhD*

O.Axmedova

*Buxoro muxandislik-texnologiya instituti, texnika*

*fanlari PhD*

G.Jumanazarova

*Jizzax davlat pedagogika instituti, filologiya fanlari*

*doktori*

T.Sabirjonov

*Farg'ona politexnika instituti, texnika fanlari nomzodi*

Sh.Ismoilov

*Toshkent davlat yuridik universiteti, yuridik fanlari doktori*

M.Rahimov

*Toshkent davlat yuridik universiteti, yuridik fanlari falsafa doktori*

L.Rahimkulova

*Toshkent davlat yuridik universiteti, yuridik fanlari falsafa doktori*

A.Sultonov

*Jizzax politexnika instituti, iqtisodiyot fanlari PhD*

B.Safarov

*Buxoro muxandislik-texnologiya instituti, texnika*

*fanlari PhD*

J.M.Sasan

*PAU Excellencia Global Academy Foundation, Inc., Professional Education*

H.Toshov

*O'zbekiston Milliy universiteti, kimyo fanlari PhD*

I.Davletov

*Urganch davlat universiteti, fizika-matematika fanlari doktori*

F.Kholmurotov

*Ijtimoiy rivojlanish universiteti, iqtisodiyot fanlari PhD*

A.Mahmudova

*Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Falsafa fanlari PhD*

Q.Panjijev

*Toshkent davlat pedagogika universiteti, Pedagogika fanlari DSc*

B.Rahimov

*Buxoro muhandislik-texnologiya instituti, Texnika fanlari PhD*

N.Adizova

*Buxoro muhandislik-texnologiya instituti, Kimyo fanlari PhD*

92. С.А.Мамашарипов, Сардорбек Шамшиддинов  
Такомиллаштирилган чигит тароги бўйича аррали жинлаш жараёни назарий тахлили ва чигитга таъсири 665

**PEDAGOGICAL SCIENCES / PEDAGOGIKA FANLARI**

93. Jasur Shopirjonovich Ostonov, Navbahor Isomiddinovna Karomova  
Yoshlarda depressiv holatlarning namoyon bo'lishi va uni oldini olishning pedagogik-psixologik asoslari 670
94. Малика Кенесовна Сармбаева  
Исторический генезис и современные перспективы музыкознания народов Средней Азии в воспитании духовности молодежи 674
95. Laura Mukhtarovna Ilesalieva, Nazira Yusupovna Yusupova  
Methodology for the study of coherent dialogical speech in primary school children with intellectual disabilities 680
96. Абдухаким Нигматович Абдуллаев  
Техник механика машгулотларида масала ечиш услубиёти 684
97. Шахноза Камариддиновна Маджидова  
Педагогические основы развития фортепианного исполнительского мастерства у учащихся детской музыкально-художественной школы 689
98. Румия Инфаровна Шарофутдинова  
Хулк-атвор омиллари таъсир кўрсатишининг валеологик ёндашувлари 697
99. Befikadu Lemma, Berhanu Bogale  
Benefits and challenges of using wiki-based collaborative writing into English as foreign language writing classes 704
100. Ester P. Canillo, Alan A. Bendanillo  
The centrality of the learners in the light of John Dewey's philosophy of education 725
101. Maribel B. Zamora  
Enhancing environmental education through community service learning: a qualitative exploration of curriculum integration 736
102. Go'zal Erkinovna Xalikulova  
Alisher Navoiyning pedagog va rahbarlar kompetentligi haqidagi qarashlari 748
103. Durdona Erkinovna Avazova  
PIRLS dasturi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilariga tizimi topshiriqlar asosida badiiy asarni tahlil qilishni o'rgatish 752
104. Otabek Eshonqulov, Parizoda Alisher qizi Shodiyeva  
Maktab yoshgacha bolalarga rus tilini o'qitish metodikasi va dolzarbligi 757
105. Jasur Shopirjonovich Ostonov, Nazokat Shodmonovna Fayzulloyeva  
Talabalarning kasbiy shakllanishida "Koping strategiyasi"ni rivojlantirish 762
106. Habibullah Popal, Matiullah Rohyal, Nasir Ahmad Tayid  
The effects of violence-contended TV serials and programs on the behavior of the students of Kandahar University (male and female) 767
107. Jasvant Baxramovich Annazarov  
Xalqaro madaniy aloqalarni rivojlantirishda haykaltaroshlik simpoziumlarining o'rni 779
108. Fazilat Shavkat kizi Umrzokhova, Mukhaddas Murodova  
Girl education 783
109. Nigora Ibrohim qizi G'ulomova  
Ta'lim mustaqilligini shakllantirishda ijtimoiy tarmoqlardan foydalangan holda chet tilini o'rgatish 786
110. Sherzod To'ychiyevich Normo'minov, Shaxlo Abdusaidova  
Adabiyot darsliklaridagi hikoyalarning tarbiyaviy ahamiyati ("Fonarchi ota" hikoyasi asosida) 795

30. К.Б. Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. *Scientific progress* 2 (4), 96-101

## Хулқ-атвор омилларига таъсир кўрсатишнинг валеологик ёндашувлари

Румия Инфаровна Шарофутдинова  
Бухоро давлат университети

**Аннотация:** Инсоннинг хулқ-атворида алкоголь ва тамаки маҳсулотларининг салбий таъсирларидан сақлашга қаратилган ҳуқуқий иқтисодий ва бошқа чора-тадбирларни кенг тарғиб этиш ҳозирги кунда долзарб муаммолардан ҳисобланади. Ушбу мақолада муаллиф томонидан тамаки ва алкоголь маҳсулотларини организмга салбий оқибатлари ҳақида фикр мулоҳазалар юритилган.

**Калит сўзлар:** алкоголь, касалликлар даражаси, ичкиликбозлик, жигарнинг алкогольли циррози, аклий заифлик

## Valeological approaches to influencing behavioral factors

Rumiya Infarovna Sharofutdinova  
Bukhara State University

**Abstract:** Widespread promotion of legal, economic and other measures aimed at preventing the negative effects of alcohol and tobacco products on human behavior is one of the urgent problems. In this article, the author comments on the negative effects of tobacco and alcohol on the body.

**Keywords:** alcohol, disease level, alcoholism, alcoholic liver cirrhosis, mental retardation

Ҳозирги замонда алкоголизм муаммоси жиддий тус олган, ҳар йили ер юзида миллионлаб одамлар алкоголизмнинг жиддий оқибатлари туфайли ҳаётдан кўз юмади. Алкоголикларда касалликлар даражаси икки-уч марта, соматик касалликлардан ўлим уч-тўрт марта кўп учрайди.

Барча сабаблар туфайли ичкиликбозларнинг умр кўриши ўртача 12-18 йилга камаяди. Ашаддий ичкиликбозлик оқибатида барча ички аъзолар зарарланади, айниқса, энг кўп учрайдиган касалликларга куйидагилар киради: жигарнинг алкогольли циррози, алкоголь кардиомиопатияси, бош мия қон-томирлар атеросклерози, келгусида энцефалопатия ва аклий заифлик ҳамда бошқа қатор касалликлар алкогольдан захарланиш оқибатида келиб чиқади.

Бундан ташқари, ичкиликбозлик оилада, жамиятда ва давлатга бўлган муносабатларни издан чиқаради, бу нафақат мамлакат гепофондини бузиб, аҳоли саломатлик даражасини пасайтиради, балки жамиятга қарши иллат ҳисобланади. Албатта сурункали ичиш барча нуқтаи назардан қараганда ҳам организм учун ўта хавфли оқибатларга олиб келади, ичкиликбозликни тушунтириш ва оқлаш умуман мантиққа тўғри келмайди. Айниқса, ўсмирлар ва ёшлар, оила қуриш арафасида турган инсонлар, бола яратиш даврида эркак ва аёллар, ҳомиладорлик, сурункали касалликлари мавжуд бўлган ҳамда жигар касалликларини бошидан ўтказган ва бошқалар умуман алкоғолли ичимликларни истеъмол қилиши мумкин эмас.

Алкоғол истеъмол қилиш масаласи ўта мураккаб ва қарама-қаршиликлардан иборат. Афсуски, ичкиликбозлик, ароқ ва бошқа спиртли ичимликларнинг зарарлари ҳақида ОАВ орқали кенг тарғибот ишлари олиб борилишига қарамай, бу иллат камаймаяпти, балки унинг миқдори аҳоли сони бошига ортиб бормоқда. Қадимдан маълум, *“ман этилган мева доим ширин туюлади”*, шунинг учун ушбу нозик масалага ўта эҳтиёткорлик билан ёндашиб, алкоғолга нисбатан муносабатни ва хулқ-атворни ўзгартиришга ҳаракат қиламиз. Алкоғолизм (ичкиликбозлик) ва алкоғолни даврий истеъмол қилишни бир-биридан аниқ фарқлаш лозим.

Алкоғолизм - бу касаллик, у махсус руҳий касалларни даволаш тиб- биёт муассасаларида реабилитация қилинади. Даврий (эпизодик) алкоғол истеъмол қилишга маълум анъаналар, байрам ва бошқа тадбирлар, стрессни ёки чарчоқни енгиш ва бошқалар сабаб бўлиши мумкин.

Зарарсиздек кўринган даврий ичишлар кейинчалик сурункали тус олмаслигига ким ҳам кафолат бера олади. Ибн Сино ўз таълимотида: *“Вино- маст одамнинг душмани, уни кам ичиш фойдали, хатто заҳарланишга қарши, кўп миқдорда заҳар. Уни ичиш ақлли одамларга мумкин, аҳмоқларга ман этилади”*. Тиббий нуқтаи назардан тавсия: *“Вино (май, шароб)” кичик миқдорда дори, кўп миқдорда заҳарга айланади”*

Сўнги ўн йилликдаги тадқиқотлар кўрсатадики, кичик миқдордаги соф табиий қизил вино юрак қон гомир тизимига атеросклерознинг олдини олиш нуқтаи назаридан ижобий таъсир этади, қонда юқори зичли липопротеидпар миқдори орғиб тож томирлар деворида холестерин тўпланишига йўл қўймайди. Алкоғолнинг юқори миқдори юрак ритмини бузади, юрак мушакларига салбий таъсир этиб, ўткир юрак етишмовчилигини чақиради. Истеъмол қилинган алкоғол миқдори тоза спирт сифатида мл.да ўлчанади.

Жамиятда *“алкоғолли ичимликларни истеъмол қилиш маданияти”* деган тушунчани киргизиш зарур, ҳар бир одам ўзи учун аниқлаб олиши лозим, агар у ичишга қарор қилса, умуман ичиш соғлиқ учун жуда хавфли эканини билиши

лозим, ўтқир ичимликлар эмас, балки дўстлар ва яқинлар билан жуда кам миқдорда соф енгил вино кайфият учун ичиш мумкин. Одам доимо ўз саломатлигига масъу.чиёт билан муносабатда бўлиши, онгли равишда уни сақлаш ва мустахкамлашга ҳаракат қилиши лозим. Бунинг учун шифокорлар ичкиликка мойил бўлган одамларнинг хулқ-атворини, ичиш сабабларини ва механизмига ўрғатиб, уларни бартараф этиши ваҳаёттарзини ижобийтомонгаўзгартиришгатаъсир кўрсатиши лозим.

1. *Шахснинг маънавий қашшоқлигининг сабаблари:* ўқишга лаёқатсизлик; ота-онанинг таълим даражасининг наслиги; ижтимоий фаоллик ва кўллаб-қувватлашнинг йўқлиги; қизиқишлар доирасининг торлиги ва бекарорлиги; маънавий эҳтиёж ва иштиёқнинг йўқлиги; касб танлаш бўйича аниқ фикр ва тасаввурнинг йўқлиги; меҳнатга лаёқатнинг йўқлиги; хулқни шакллантиришга мотивациянинг етишмаслиги; масъулиятли қарорлар қабул қилишдан қочиш; истиқболли ҳаётий имкониятларни бой бериш.

2. *Ижтимоий микромуҳитнинг бузилиши:* оиланинг тўлиқ эмаслиги; оилавий алкоғолизм; салбий руҳий муҳит ва атрофдагиларнинг маънавийтсизлиги, ахлоқсизлиги; ота-онанинг билим даражаси, маълумотининг паяслиги ва нотўғри тарбия.

3. *Шахснинг индивидуал-биологик хусусиятлари:* алкоғолизм ва руҳий касалликларга ирсий мойиллик; оғир соматик касалликлар ва эрта болаликда турли нейроинфекциялар; миянинг органик бузилишлари; аклий ривожланмаганлик ва руҳий инфантилизм.

4. *Шахснинг асабий-руҳий еа индивидуал-руҳий аномалияларига* турли касалликлар киради: неврозлар, психопатиялар.

Агар енгил алкоғолизмда одамнинг руҳий ҳолати, маънавий-ахлоқий қарашлари тўлиқ бузилмаса ҳам, ичкиликбозга хос ҳаёт стили (хулқи) шаклланади, яъни бунда яшашдан мақсад ва баҳона ҳар куни ароқ топиб ичишга қаратилади. Алкоғолли ҳаёт стили (хулқи) - бу турли вазиятларда такрорланиб турувчи алкоғолга бўлган патологик эҳтиёжини кондириш услубидир. Ичкиликбозлик энг асосий ҳаракатлантирувчи ҳаётий кучга айланиб боради. Алкоғол бежиз "яшил илон"га қиёсланмайди, сездирмай одамнинг ичига кириб, аста-секин унинг виждони, ор-номуси, уяти ва ғурурини еб тугатади.

*Алкоғолизм жсараёни қандай ривожланиб ва шаклланиб боради?*

*Биринчи босқич,* алкоғолли ичимликларни қанчалик кўп миқдорда ичишга боғлиқ тарзда 1 йилдан 6 йилгача ва ундан ҳам кўпроқ муддат давом этади, ичишга қарамлик ривожланиб, доимий хоҳиш пайдо бўлади. Аста-секин аклий ва жисмоний иш қобиляти сусайиб боради, масъулият, бурч, ижрочилик каби хусусиятлар йўқолиши сабабли оилада ва ишда низолар келиб чиқади. Бу



даврд агар хулкни ўзгартиришга қаратилган аниқ чора-тадбирлар қўлланса, ароқ ичишни тўхтатиш мумкин.

*Иккинчи босқич* - бу спиртли ичимликларни кўп миқдорда ичишга ружу қўйиш авж олган давр бўлиб, тажаввузкорлик депрессив-сусайганлик ҳолати билан алмашилиб туради, фикри тарқоқ қанча ичаётганини назорат қила олмайди, бу ҳолат 10-20 йил чўзилиши мумкин. Одам озиб кетади, жисмоний ва аклий имкониятлари тугаб боради, шахснинг маънавий бузилиши, ижодий қобилиятнинг йўқолиши, тез чарчаш, ишга қизиқишнинг йўқлиги, хотиранинг пасайиши, касбий махоратнинг сўниши, одам кўпол, инжик, таъсирчан ва тажанг бўлиб қолади.

Иккинчи босқичнинг етакчи белгиларидан бири, абстинент синдромнинг пайдо бўлиши - бу ҳолат хушёр пайтда кучли соматовегетатив ва рухий бузилишларнинг намоён бўлиши билан ифодаланади, навбатдаги алкоголь миқдорини истеъмол қилгандан (похмел) сўнг ўтиб кетади.

Алкоголизм профилактикасида замонавий ёндашувлар икки хил стратегияга асосланади:

1. Алкоголизмга олиб келувчи хавф омилларини камайтириш;
2. Алкоголизмга мойилликни камайтирувчи омилларни кучайтириш.

Маълумки, баъзи ҳаётий вазиятлар алкоголь истеъмол қилишнинг олдини олади ёки аксинча уни кучайтиради. Алкогол истеъмол қилишга олиб келувчи омилларнинг барчаси хавфли ҳисобланади. Алкогол истеъмол қилишни камайтирувчи ҳолатлар ҳимоя омиллари деб аталади.

Инсон ҳаёти давомида қатор хавф омиллари ҳамда ҳимоя омилларига дуч келади, қанчалик хавф омиллари кўп бўлса, нгунчалик алкоголик бўлиш эҳтимоли кучаяди. Алкоголизмнинг ривожланишига олиб келувчи ягона омил йўқ.

Алкоголизмга қарши кураш - бу кўп қиррали чора-тадбирлар мажмуасидан иборат бўлиб, касалликнинг олдини олиш ва хулқ-атвори ижобий томонга ўзгартириш учун шарт-шароитлар яратиш орқали соғлом ҳдёт тарзини шакллантиришга қаратилган.

### **Фойдаланилган адабиётлар**

1. Шарофутдинова Р.И., Асадуллаев А.Н., Толибова З.Х. The Factors and Basic Concepts Determining Community Health. Central Asian Journal of Medical and Natural Science (Volume: 02 Issue: 05 Sep-Oct 2021 ISSN: 2660-4159) 376-379.

2. Қаршиева Д.Р., Очилова Н.Р., Толибова З.Х. The Role Of Human Healthy And Safe Lifestyle In The Period Of Global Pandemic-Covid 19. The American Journal of Applied sciences, 2020.

3. Sharofudinova R.I., Asadullayev A.N., Tolibova Z.X. The Factors and Basic Concepts Determining Community Health. Central Asian Journal of Medical and Natural Science. 05.Sep-Oct 2021 ISSN: 2660-4159) 376-379.

4. R.I Sharofutdinova, A.N. Asadullaev, Z.X. Tolibova. The Factors and Basic Concepts Determining Community Health. Central asian journal of medical and natural sciences 2 (5), 376-379.

5. Р.И Шарафутдинова, Г.С Муратова, М.Т. Турсунбаева. КОНЦЕПЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ И ИХ ФОРМИРОВАНИЕ В СОЗНАНИИ СТУДЕНТОВ. Биология и интегративная медицина, 156-161

6. Муратова.Г.С, Шарофутдинова Р.И, Турсунбаева.М. Талабаларда экологик тафаккур ва тарбия тушунчаларини шакллантириш. Тиббиётда янги кун 1 (1(29)), 105-107

7. Муратова.Г.С, Шарофутдинова Р.И, Турсунбаева.М. Concepts of ecological thinking and education and their formation in the minds of students. Биология и интегративная медицина, 156-161

8. Р.И ШАРАФУТДИНОВА, Г.С МУРАТОВА, М.Т.К ТУРСУНБАЕВА. ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОНЦЕПЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ. Биология и интегративная медицина, 98-104

9. Р.И Шарафутдинова, Г.С Муратова, МТК Турсунбаева. Экологик таълим ва тарбия тушунчаларини шакллантириш тамойиллари. Биология и интегративная медицина

10. Р.И Шарафутдинова, Г.С Муратова, Г.А Жумаева, Ш.А Мустафаева Спорт тиббиёти фанидан амалий машгулотлар ўтказишда хамкорлик таълими усулларидан фойдаланиш-" Современное состояние, проблемы и перспективы медицинского образования.

11. S.R Infarovna, M.G Saitovna. Role formation of ecological thinking and education in higher education institutions. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL 11 (2), 1400

12. Р.И.Шарофутдинова, Г.С.Муратова. Concepts of ecological thinking and education and their formation in the minds of students. Биология интегративная медицина электронний научний журнал, 156.

13. Р.И Шарафутдинова, Г.С Муратова, Г.А Жумаева, Ш.А Мустафаева. USING COLLABORATIVE LEARNING METHOD ON CONDUCTING PRACTICAL EXERCISES ON THE SUBJECT OF SPORTS MEDICINE. Новый день в медицине, 261-264

14. Р.И ШАРАФУТДИНОВА, Г.С МУРАТОВА, МТК ТУРСУНБАЕВА. ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОНЦЕПЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО

**ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ. Биология и интегративная медицина, 98-104**

15. R.I Sharofutdinova, A.N. Asadullaev, Z.X. Tolibova. The Factors and Basic Concepts Determining Community Health. Central asian journal of medical and natural sciences 2 (5), 376-379.

16. Z.H. Tolibova, D.R. Qarshiyeva, N.R. Ochilova. The role of Human healthy and safe lifestyle in the period of global pandemic-covid 19. The American journal of applied scincer 2 (11)

17. D.R. Karshieva, F.A. Nazarova, Z.H. Tolibova. Atmospheric dust and its effects on human health ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 11 (3), 1168.

18. Z.H. Tolibova, D.R. Qarshiyeva, N.R. Ochilova. The role of Human healthy and safe lifestyle in the period of global pandemic-covid 19. The American journal of applied scincer 2 (11)

19. G.S. Muratova, D.R. Qarshiyeva. Basic Symptoms of Infectious Diseases European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630) 13, 117-121.

20. Р.И.Шарофутдинова, Г.С.Муратова. Concepts of ecological thinking and education and their formation in the minds of students. Биология интегративная медицина электронный научный журнал, 156,

21. А.Н. Асадуллаев. Жамиятда соғлом турмуш тарзини ташкил қилишда жисмоний тарбия ва спорт мутахассисларининг ўрни. Педагогика ва психологияда инновациялар журнали, 3-махсус сон, 31-36 бетлар.

22. A.N. Asatullayev, O.G. Jabborova Bleeding and its Types, Organization of Emergency Assistance in Bleeding. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630) 13, 111-116

23. A. Asadullyev. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishning pedagogik asoslari. Центр научных публикаций (buxdu. Uz) 8 (8).

24. F.A Fayziyeva, F.A Nazarova. Bioecology and useful properties of papaya or melon tree. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 11 (3), 1778

25. М.И Мустафаева, Ф.А Файзиева. Сравнение альгофлоры биопрудов г. Бухары с аналогической флорой прудов Узбекистана. Евразийский Союз Ученых, 81-82.

26. A.M Mavlonov, A.N Nematov. THE INFLUENCE OF THE ZARAFSHAN RIVER ON THE DEVELOPMENT OF CITIES. Экономика и социум 11 (11 (78)), 228-231.

27. AM Mavlonov, I.E Mirzoeva, A.N Nematov, C.Z Jalilova. Grouping and assessment of tourism and recreation resources of Bukhara region. EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR) 7 (6), 66-68.

28. M.A Muhamadovich. DEVELOPMENT OF MIDDLE CITIES IN ZARAFSHAN REGION. EPRA International Journal of Research & Development (IJRD) 6 (12), 1-1.

29. A.M Mavlonov, C.Z Jalilova. GEOGRAPHICAL ASPECTS OF USE OF RECREATION RESOURCES FOR TOURISM (ON THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION). THE ISSUE CONTAINS: Proceedings of the 8th International Scientific and.

30. A.M Mavlonov, N.Z Hayotova. Agglomeration Processes in Modern Urban Planning (On the Example of Bukhara Agglomeration). EUROPEAN JOURNAL OF LIFE SAFETY AND STABILITY (EJLSS), 9-12.